

**WYSTĄPIENIE Prezes Trybunału Konstytucyjnego Republiki Łotewskiej
prof. Inety Ziemele**

na konferencji sędziów łotewskich

w dniu 7 września 2018 r. w Rydze

Szanowny Panie Prezydencie,

Szanowny Panie Prezesie Sądu Najwyższego,

Szanowni przedstawiciele władzy ustawodawczej i wykonawczej,

Szanowne panie i panowie sędziowie, koleżanki i koledzy!

W swoim wystąpieniu na konferencji sędziów z okazji stulecia państwa łotewskiego i systemu sądownictwa chciałabym pokrótce odnieść się do dwóch tylko aspektów, a mianowicie roli sądownictwa w demokratycznym, praworządnym państwie oraz szczególnej odpowiedzialności sędziów i ich obowiązku, by się zmieniać.

Jak już wspomniano, sądownictwo stało się ostatnio przedmiotem wielu dyskusji. Jednocześnie jednak muszę stwierdzić, że ulokowanie i istota władzy sądowniczej nie została do końca zrozumiana ani w szerokim społeczeństwie, ani też wśród przedstawicieli samego sądownictwa. W związku z tym chciałabym przywołać słowa, jakie Trybunał Konstytucyjny zawarł w jednym ze swoich pierwszych orzeczeń w 1999 r., a mianowicie że „zasada trójpodziału władzy jest jedną z fundamentalnych zasad demokratycznego państwa, a z niej wypływa z kolei zasada sądowej kontroli władzy ustawodawczej i wykonawczej. Żadna norma prawna bądź czynność podjęta przez władzę wykonawczą, mająca wpływ na prawa jednostki, nie może znaleźć się poza obszarem kontroli sądowej”. Ostatnio zaś Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że „w wymiarze sprawiedliwości każdy sędzia sprawuje kontrolę nad władzą wykonawczą i ustawodawczą w ramach systemu równowagi wynikającego z zasady trójpodziału władzy”. Dlatego też sędzia nie przypomina ani lekarza, ani nauczyciela, nie jest jak prokurator czy jak policjant, gdyż im nie przypada w udziale owa szczególna rola związana ze sprawowaniem kontroli nad władzą ustawodawczą i wykonawczą w demokratycznym państwie. Jako przedstawiciel jednej władzy, a mianowicie sądownictwa, sędzia ma szczególny status, pełni szczególną funkcję i ponosi szczególną odpowiedzialność.

Z jednej strony ów status wymaga, by system funkcjonujących w państwie gwarancji finansowych i społecznych umożliwiał sądownictwu sprawowanie

funkcji kontrolnej, która ma ogromne znaczenie dla praworządności, zapewniając jednocześnie szczególny status sądownictwa w porównaniu z władzą ustawodawczą i wykonawczą, umocowany w *Satversme* (Konstytucji). To zaskakujące, że 28 lat po odzyskaniu niepodległości i przywróceniu zasad demokratycznego, praworządnego państwa wciąż jest to przedmiotem dyskusji, a Trybunał Konstytucyjny musi wydawać kolejne orzeczenia i ściśle nadzorować ich wykonanie. W okresie po odzyskaniu niepodległości stało się jasne, że dobrobytu, równości i rozwoju społecznego nie można osiągnąć bez silnego sądownictwa, zapewniającego gwarancję uczciwego procesu, zapobiegającemu w danej sytuacji arbitralnym i absurdalnym decyzjom wpływającym na prawa jednostki, a tym samym sprawującego rzeczywistą kontrolę nad władzą ustawodawczą i wykonawczą. Jeśli społeczeństwo często podejmuje dyskusję na temat wątpliwych rozwiązań w sprawach gospodarki narodowej lub w kwestiach społecznych, a sądownictwu nie udało się doprowadzić do choćby drobnej poprawy sytuacji w poszczególnych sprawach, to nie tylko uzasadnione jest pytanie o przyczyny takiego stanu rzeczy, ale też znalezienie odpowiedzi staje się kwestią przyszłości Łotwy jako państwa demokratycznego i praworządnego.

Z drugiej strony Trybunał Konstytucyjny wskazywał, że ustawodawca ma nie tylko prawo, ale i obowiązek określenia szczególnych wymogów dotyczących kompetencji, kwalifikacji i doświadczenia sędziów. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, stanowisko sędziego powinno być ukoronowaniem kariery prawnika. Chciałabym w szczególności podkreślić sformułowaną przez Trybunał Konstytucyjny opinię, iż sędzia ma obowiązek ciągłego doskonalenia swojej wiedzy w trakcie całej kariery sędziowskiej, nie tylko po to, by nie zatracić swoich kwalifikacji, ale również, by móc wykonywać szczególne zadania władzy sądowniczej w szybko zmieniającym się obecnie świecie. Jednocześnie w demokratycznym państwie rządów prawa niedopuszczalna jest sytuacja, w której dla władzy sądowniczej określa się szczególne wymogi i nakłada na nią szczególne obowiązki, przy czym w podejściu i w decyzjach władzy ustawodawczej i wykonawczej w odniesieniu do funkcjonowania sądownictwa dominuje zasada „pozostawienia okruchów” lub w najlepszym przypadku zasada „młodszego brata”. Tego typu podejście jest sprzeczne ze statusem sądownictwa i nie wspiera zaufania do demokratycznego państwa rządów prawa.

I wreszcie, dlaczego tak ważne jest uporządkowanie niedoskonałego systemu trójpodziału władzy na Łotwie? Jest to kwestia ucieleśnienia celów państwa łotewskiego, które sprowadzają się do zapewnienia, by życie obywateli Łotwy było godne. Ludzie rodzą się równi pod względem praw i godności. Państwo to mechanizm mający zagwarantować poszanowanie ludzkiej godności. Mechanizm ten charakteryzuje szczególny układ równowagi i kontroli pomiędzy organami władzy państwowej. Jeżeli ów stan równowagi ulegnie zakłóceniu,

państwo nie będzie mogło w pełni zagwarantować poszanowania ludzkiej godności. Ludzie chcą mieć zaufanie do sądów i do swojego państwa. Zaufanie do sądów należy do najważniejszych zasad współżycia społecznego i funkcjonowania współczesnych społeczeństw. Dążenie każdego obywatela, by być członkiem społeczeństwa, żyć, rozwijać się i w razie potrzeby korzystać z ochrony jest istotne dla zrównoważonego rozwoju Łotwy. Prawnik uczy się tego, zdobywając wykształcenie prawnicze. Wiedza ta wyznacza szczególną misję prawnika w społeczeństwie, przy czym sędzia zarówno pełni szczególną misję, jak i ponosi szczególną odpowiedzialność.

Drogie koleżanki i koledzy sędziowie! Niezależnie od tego, że sądownictwo musi polegać na zrozumieniu i wsparciu dla funkcjonowania silnej władzy sądowniczej ze strony pozostałych organów państwa, ramy demokratycznego, praworządnego państwa członkowskiego Unii Europejskiej dają możliwość wzmocnienia samego statusu sędziego i budowania zaufania do sądownictwa. Mówiąc o sędzi idealnym, mam na myśli sędziego, który działa w sercu państwa łotewskiego jako rozwiniętego państwa znającego swą wartość, sędziego, który prowadzi stały dialog z koleżankami i kolegami w Europie i z przedstawicielkami i przedstawicielami nauk prawnych, sędziego, który jest odważny i niezależny. Na progu stulecia państwa łotewskiego i stulecia łotewskiego sądownictwa, apeluję do was o odnalezienie w głębi serca idealnego łotewskiego sędziego.